

MUSIQIY TA'LIM CHOLG'U IJROCHILIGI MASHG'ULOTLARINING MAZMUNI

Ermot Fayzullaev Majidovich,

JDPI "Musiqiy ta'lim" kafedrası dotsenti v/b,
pedagogika fanlari nomzodi

Annotatsiya: Barkamol avlod tarbiyasida musiqaning o'rni beqiyosdir. Musiqa boshqa san'at turlaridan farqli ravishda, u insonning eng nozik tuyg'ularini, his-hayajonini, insondagi boy emotsiya zahiralarini ishga solishga qodir mo'jizali vositadir. Ushbu maqola mazmunida musiqiy ta'lim yo'nalishlarida cholg'u ijrochiligi mashg'ulotlarining tashkiliy tuzilish xususiyatlari va musiqa asarlari ustida ishlashning o'ziga xos metodik jihatlari yuzasidan fikr-mulohazalar bildirildi.

Kalit so'zlar: musiqa, musiqa asari, musiqa tinglash, cholg'u ijrochiligi, ansambl, kuy, ritm, shtrix, janr, estetik tarbiya, did, texnik ijro, badiiy ijro.

Musiqiy ta'lim yo'nalishida ta'limning uzluksizligini ta'minlash o'ziga xos muhim ahamiyatga ega. Avvalo boshlang'ich, umumiy o'rta ta'lim maktablari 1-7-sinf musiqa madaniyati fanlaridagi musiqaga qobiliyati bor o'quvchilarni bolalar musiqa va san'at maktablariga jalb etish (albatta maktabidagi darsidan keyin) ko'zlangan maqsadga erishishda, kelajakda musiqa ta'limi bo'yicha yetuk mutaxassislarni (kadrlarni) tayyorlashni kafolatlaydi. Bolalar musiqa va san'at maktabidan keyin esa san'at kollejlari va oliy o'quv yurtlarining musiqa (san'at) fakultetlarini tamomlagan bo'lajak musiqa o'qituvchilarining nota o'qish, cholg'u ijrochiligi mahoratlari mustahkam shakllanadi.

Musiqa asarlari ustida ishlashni shakllantirish ishlari o'quvchilarni musiqiy qiziqish va qobiliyatlarini rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatish bilan bir qatorda ularni musiqiy – nazariy savodxonligini o'sishiga, musiqani idrok etish, unga tavsif berish, tahlil qilish, ijrochilik mahoratlari takomillashuviga ham katta yordam beradi.

Musiqiy ta'lim yo'nalishida cholg'u ijrochiligini tashkil etilishi va ulardagi mashg'ulotlarni o'quv ishlarining tabiiy davomiga aylantirishning real imkoniyatlari mavjud. Chunki, masalan rubob cholg'u sozini chalishga o'rgatishda o'z-o'zidan nazariy ma'lumotlarga tayanishga majbur bo'lamiz. U siz ansamblga birlashgan o'quvchilarni bir tekis va bir xil (bir-biriga yaqin darajada) chalish darajasiga olib kelish g'oyat mushkul.

Bu o'rinda ritmni aniq ifodalash (sanoq), rubob pardalarida tovushlar joylashishi, mediator zarblari, tovush cho'zimi-sanalishi bilan, turli ohang hosil qilish (aksent), tremolo, liga, ligato, stakkato kabi shtrixlarni o'zlashtirishni, musiqa harakterini ifodalash uchun temp, dinamik tuslar haqida aniq bilimlar zahirasiga ega bo'lishlik tabiiy zarurat hisoblanadi.

Bu esa o'z-o'zidan musiqa darslarida o'tilgan nazariy materiallarni chuqurroq o'zlashtirishga imkoniyat yaratadi. Musiqa mashg'ulotlari ishi yaxshi qo'yilgan holatda o'quvchilar boshqa o'rtoqlariga ko'ra ko'proq musiqa bilan mashg'ul bo'lishadi va ko'proq mashq qilishadi. Bu esa, ularni musiqa savodi, musiqa tinglash, xor bo'lib kuylash faoliyatlarida ham nisbatan muvaffaqiyatli ishtirok etishlari va o'z bilimlarini namoyish etishlariga olib keladi.

Musiqa asbobida chalish, jo'rnavoqlik qilish, boshqalarni eshitish, birgalikda chalish, boshqalarni ijrosini kuzatish, o'qituvchining amaliy ko'rsatmalarini bajarish, kuzatilgan kamchiliklarni birgalikda tugatish, soz, ansambllikka rioya qilish bularning barchasi qatnashchi – o'quvchilarni musiqiy xotirasi, ijrochilik qobiliyatlarini rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Ansambl qatnashchilari rubob chalishning elementar qoidalari, talablari, unsurlarini teranli darajada egallab olganlaridan so'ng ular o'zlariga berilgan topshiriqlarni mustaqil bajarish, asarlarni o'rganish borasidagi o'qituvchi (rahbar) ko'rsatgan yo'l-yo'riqlarni eslab, o'zi mustaqil ravishda o'rganishlari, ijrochilik texnikasi, malakalarini takomillashtirib borishlari mumkin.

Ansambl ishtirokchilari turli janr, xarakterdagi o'zbek xalq kuylari, zamonaviy kompozitorlarning bolalarga atab yozgan kuy – qo'shiqlarini, qardosh xalqlar, chet el kompozitorlari va xalq musiqa ijodiyotiga mansub asarlarni o'rganishlari jarayonida ularning musiqiy dunyoqarashi va tafakkuri ham rivojlanib boradi.

Ansambl ishtirokchilari bilan vaqti-vaqtida turli xalq, klassik, ayrim kompozitorlar asarlarini tinglashni tashkil etish, kontsertlarga birga borish, turli tadbirlarga qatnashish, ijrodan so'ng yutuq va muvaffaqiyatlarni muhokama qilish ularni cholg'u ijrochiligini mukammal egallashga bo'lgan ma'suliyatni oshiradi, ularni intizomli bo'lishga odatlantiradi va boshqa fanlardan ham yaxshi o'zlashtirishlariga zamin yaratadi.

Ma'lum bir asarni o'rganishdan oldin uni tinglash, so'ngra bu asar haqida o'quvchilarni taassurotlarini o'rtoqlashish, o'qituvchining tushuntirish so'zlari, qisqacha sharhlar, suhbatlar asarlarni mazmuni, janri, tuzilishi, xakteri, kuyi (melodiya), ritmi, garmoniyasi haqida to'g'ri tasavvurga ega bo'lish imkonini beradi. Bu san'atga haqiqiy qiziqish va unga bog'lanib qolish hamda estetik tarbiyaning o'zidir.

Musiqiy ta'lim yo'nalishi, musiqa maktabi cholg'u ijrochiligi va ansambli yoki havaskorlik to'garaklari o'z maqsad va mohiyatiga ko'ra quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:

- o'quvchilarni g'oyaviy estetik tarbiyalash;
- o'quvchilarni musiqiy qiziqish va qobiliyatlarini ruyobga chiqarish, kuylash va ijrochilik madaniyatini rivojlantirish;
- ansamblda ijro etish, jamoa bo'lib kuylashga o'rgatish;
- mashg'ulotlar jarayonida darsda olingan bilim va malakalarni mustahkamlab borish;

- qatnashchilarni badiiy ijro mahoratini oshirish, o'quvchilarni konsert ijrochilik faoliyatiga tayyorlash.

Musiqqa asarlari ustida ishlashning o'ziga xos metodik jihatlari:

1. Musiqqa asarlari ustida ishlashda musiqqa eshitish va musiqqa tinglashning bir-biridan farqlanishini ajratib olish va musiqqani analitik tahlil qilib o'rganish haqidagi manbaalarni o'rganish;
2. Musiqqa tinglash dasturiga o'zbek xalqiga mansub bo'lgan eng nodir mumtoz musiqqa asarlari kiritilsa. O'quvchilarning didini shu tomonga burilsa;
3. Milliy ohanglardan yiroq "umumiy madaniyat" namunasi deb nom olgan musiqqiy asarlarning asorati o'spirinlarga tushintirilsa;
4. Cholg'u ijrochiligi jarayonini tashkil qilishda o'quvchilarning psixologik xususiyatlari hisobga olinib ish tutilsa;
5. Cholg'u ijrochiligida o'quvchilarini musiqqa tinglashga o'rgatish imkoniyatlari o'rganilib, bunda yangi-yangi uslublardan foydalaninsh ishlari yo'lga qo'yilsa.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Sh.M.Mirziyoev. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga quramiz. T.O'.2017.
2. Q.Mamirov. Musiqqa vositasida yoshlarni axloqiy-estetik ma'naviyat ruhida tarbiyalash //Musiqqiy ta'lim va ma'naviyat. Resp. Ilmiy-nazariy konf.mat.to'plami. – T.: Nizomiy nom. TDPU, 1998. – 3-5- b.
- 3.F.N.Xalilov. Didakticheskie osnovy instrumentalno-ispolnitelskoy podgotovki budущix uchiteley muzyki: Avtoref.diss. ... dokt.ped.nauk. – T.: 2006. – 48 s.

4. E.M.Fayzullaev “Bo‘lajak musiqa o‘qituvchilari badiiy didini shakllantirishda o‘zbek mumtoz musiqasi imkoniyatlaridan foydalanish” (metodik qo‘llanma). Toshkent – 2008.

5. N.Hasanova. O‘zbek milliy musiqa merosi taraqqiyotida xotin-qizlarning o‘rni. Aktualnyy vyzovi sovremennoy nauki. IX xalqaro ilmiy amaliy konferentsiya. 26-27 yanvar 2017 yil.